

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.fpvmv.umb.sk/politickevedy>

Autor(i) / Author(s): Sekerák Marián
Článok / Article: (Ne)komunitarista Alasdair Macintyre a jeho politická a morálna filozofia / (Non)Comunitarist Alasdair Macintyre and his Political and Moral Philosophy
Časopis / Journal: Politické vedy / Political Sciences
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

SEKERÁK, M. 2012. (Ne)komunitarista Alasdair Macintyre a jeho politická a morálna filozofia. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 15, č. 1, 2012. ISSN 1335 – 2741, s. 213 – 219.

Dostupné na internete:

<http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2012/sekerak.pdf>.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

(NE)KOMUNITARISTA ALASDAIR MACINTYRE A JEHO POLITICKÁ A MORÁLNA FILOZOFIA

Marián Sekerák*

KUNA, M.: *Etika a politika v perspektíve Alasdaira MacIntyry*. Katolícka univerzita v Ružomberku, Ružomberok 2010. 251 s. ISBN 978-80-8084–553–7.

Doc. **Marian Kuna**, MA, MPhil, PhD. je slovenský politický filozof pôsobiaci na Katolíckej univerzite v Ružomberku, kde v rozmedzí rokov 2002 až 2008 zastával pozíciu prodekana Filozofickej fakulty. Je úspešným absolventom viacerých vysokoškolských štúdií: na Univerzite Komenského (história a filozofia, 1996); na University of York, Veľká Británia (politická filozofia, 2001); na Stredoeurópskej univerzite v Budapešti, Maďarsko (filozofia, 2002). Vedecko-akademickú hodnosť *philosophiae doctor* získal v r. 2003 na Univerzite Komenského, habilitoval v r. 2010 na Trnavskej univerzite v Trnave. Vo svojej vedecko-výskumnej činnosti sa sústreďí predovšetkým na morálnu a politickú filozofiu **Alasdaira MacIntyrea**. Je riešiteľom viacerých vedeckých projektov, ako aj absolventom mnohých zahraničných výskumných stáží. Pravidelne sa zúčastňuje rozličných vedeckých konferencií doma i v zahraničí. Okrem recenzovanej práce je tiež autorom monografie Úvod do etiky cnosti (2010) a editorom knihy Slovensko, materializmus a desocializácia (2006).

Dielo jedného z najvýznamnejších morálnych a politických filozofov súčasnosti, **Alasdaira MacIntyrea** je aj kvôli malému počtu jazykovo prístupných prekladov v našej zemepisnej oblasti pomerne málo známe. Slovenský čitateľ mal donedávna možnosť zoznámiť sa s ním len vďaka českej verzii jednej z jeho najvýznamnejších prác, *After Virtue* (česky: Ztráta ctnosti. Praha: Oikúmené, 2004), prípadne prostredníctvom skromného množstva odborných článkov a esejí dostupných v slovenskom či českom jazyku. Významnú vedomostnú a informačnú medzeru nedávno vyplnil svojou

* Bc. Marián Sekerák je študentom magisterského stupňa štúdia v študijnom odbore politológia na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici; e-mail: marian.sekerak@gmail.com.

monografiou politický filozof **Marian Kuna**. Podarilo sa mu vytvoriť spoľahlivého a prehľadného „sprievodcu“ rozložitým **MacIntyreovým** myslením. A nielen to. Predovšetkým čitateľa zoznamujúci sa s dielom tohto vyše 80-ročného škótskeho rodáka po prvý raz, budú prinajmenšom zaskočení jeho originalnosťou a provokatívnosťou.

Zrejme vplyvom americkej akademickej diskusie o súčasnej politickej filozofii a jej predstaviteľoch sa aj v radoch slovenských politológov a filozofov vžilo presvedčenie, že **A. MacIntyre** je pri všeobecnej klasifikácii rozličných názorových prúdov tejto subdisciplíny politických vied vhodné zaradiť do skupiny tzv. komunitaristov. Dôvod na takéto začlenenie zrejme pramení zo skutočnosti, že **MacIntyre**, ako bude ešte neskôr priblížené, je kritikom liberalizmu neutrality, kladúci navyše mimoriadny dôraz na dôležitosť pospolitých praxí, zdieľanú víziu spoločného dobra a (morálnu) tradíciu, a tiež na sociálnu a historickú podmienenosť ľudskej identity (s. 62, 86). Autor však dôrazne upozorňuje na nesprávnosť tendencie identifikovať ho ako komunitaristu. Sám **MacIntyre** sa totiž „pri každej novej príležitosti od tohto označenia dištančuje, poukazujúc na principiálne odlišnosti komunitarizmu a jeho vlastného – aristotelovského – princípu“ (s. 87). Voči komunitaristickým náhľadom na spoločnosť a politiku formuluje **A. MacIntyre** dva typy výhrad. Po prvé, komunitarizmus i liberalizmus sú ideové konštrukcie pohybujúce sa v rámci moderného národného štátu a kapitalistickej trhovej ekonomiky (s. 87), ktoré on vo svojej teórii výrazne kritizuje a odmieta. Hoci navzájom sú oba zjavne nekompatibilné, komunitarizmus je len slabou odpoveďou na výhrady vznášané voči liberalizmu. Nie je ničím iným, než „akosi kozmetickou úpravou jeho najvýraznejších defektov“ (s. 88). Po druhé, komunitaristi zdôrazňujú význam politických spoločenstiev a miestnych pospolitostí, či ich vzájomného prepájania sa. **MacIntyre** ako aristotelik nevidí „nič inherentne dobré v malých lokálnych spoločenstvách“ (s. 88). Spolu s liberálmi taktiež odmieta stotožnenie vízie ľudského dobra s vládou mocou. Napriek tejto zhode s liberalizmom je nevyhnutné vnímať **MacIntyrea** ako (okrem iného) kritika liberalizmu a jeho morálne-individualistických implikácií. Ako uzatvára **M. Kuna**: „Komunitarizmus nie je skutočnou alternatívou k individualizmu, liberalizmu a modernému štátu, resp. nerieši adekvátne problémy s nimi spojené, a hrozí nielen to, že existujúce problémy zhorší, ale i to, že vygeneruje nové“ (s. 91).

Alasdair MacIntyre sa na prvý pohľad javí ako neúprosný kritik rozličných oblastí spoločenského života. Čerpajúc z a nadväzujúc na rozličných a významných teoretikov ako sú napr. **Aristoteles**, **Tomáš Akvinský** či **Karol**

Marx, kritizuje kapitalizmus, moderný štát, liberalizmus i konzervativizmus. Nepáči sa mu súčasný sociálno-ekonomický a politický poriadok (západnej) spoločnosti. Ostať pri takejto charakteristike autora by však bolo nielen povrchné, ale aj veľmi chybné. Preto je užitočné vysvetliť, čo **MacIntyreovi** v skutočnosti prekáža, na čo chce poukázať a k čomu vyzýva. Predovšetkým, ako upozorňuje **M. Kuna**, „bez ohľadu na to, či sa **MacIntyre** hlási k **Marxovi**, **Aristotelovi** alebo **Akvinskému**, možno povedať, že vždy bol a principiálne ostal anti-kapitalistom“ (s. 81). Jeho anitkapitalizmus ale nie je ortodoxný a ani ho nemožno stotožniť s neomarxistickými pozíciami. Nebráni sa napríklad trhovej ekonomike ako takej. Taktiež, napriek chybám, ktoré kapitalizmu vyčíta (jeho principiálna nespravodlivosť ako ekonomického systému alebo morálne korumpovanie ľudí žijúcich v rámci neho), priznáva, že mu „nemožno uprieť zásluhu na bezprecedentnom zvýšení materiálneho zabezpečenia obyvateľstva“ (s. 82, pozn. č. 75). Zároveň však dodáva, že „nijaká miera vzrastu životného štandardu nič nemení na nespravodlivosti vykorisťovania“ (s. 82, pozn. č. 75). Touto nespravodlivosťou je predovšetkým kapitalizmu vlastná dominancia inštrumentálnej racionality a jeho sociálne a morálne deštruktívne dôsledky na spoločnosť (s. 85). Na ich zmiernenie, resp. elimináciu preto navrhuje situovať trhovú ekonomiku – „nástroj produkcie dohier“, presnejšie jej „adekvátnu podobu výlučne na úroveň miestneho spoločenstva, kde má súčasne byť imperatívom hospodárskeho života“ (s. 85). V tejto súvislosti je pozoruhodný fakt, že **MacIntyre**, súc ovplyvnený aj kresťanskou morálkou, hľadá analógie a afinity kresťanského náboženstva a marxizmu. Ako spoločnú črtu oboch vidí ich odpor k inštitúciám, ktoré „systematicky spôsobujú nespravodlivosť“ (s. 82), pričom tieto sú produktom kapitalizmu. Pomerne prekvapujúco vyznieva jeho výzva čítať spoločne evanjelium podľa **sv. Marka** a **Marxovo** rané dielo – Ekonomicko-filozofické rukopisy (s. 103). **MacIntyre** tvrdí, že „napriek **Marxovým** omylom sa kresťania od neho môžu mnohému naučiť, či už o povahe kapitalizmu a modernej spoločnosti vo všeobecnosti, alebo z jeho kritiky systémovej nespravodlivosti tohto typu spoločensko-ekonomického usporiadania“ (s. 103 - 104). Za prinajmenšom pozoruhodnú možno označiť aj jeho konštatáciu, podľa ktorej „marxizmus bol a je transformáciou kresťanstva, ktorá podobne ako iné herézy poskytla dôvody na to, aby kresťania znovu objavili ignorované a menej zreteľné elementy kresťanstva“ (s. 104).

V súvislosti s kritikou kapitalizmu **M. Kuna**, parafrázujúc dielo *Dependent Rational Animals* uvádza, že podľa **MacIntyre**a je „kapitalistická ekonomika odkázaná na parazitovanie na nekapitalistickom kultúrnom podloží“ (s. 77). Vzhľadom na vyššie spomínané zaujímavé odkazy na marxizmus čitateľa príliš nepoteší zistenie, že autor neobjasňuje, čo **MacIntyre** považuje za ono „nekapitalistické kultúrne podložie“ a marginalizuje túto tému odkazom na vyššie uvedenú knihu. Spomínajúc marxistickú inšpiráciu musíme vyjadriť poľutovanie nad skutočnosťou, že autor nepriblížil vo väčšej miere tieto špecifické aspekty **MacIntyre**ovho diela. Namiesto toho tému pomerne jednoducho uzatvára konštatovaním v poznámke č. 30 na s. 100, kde uvádza, že „v polovici osemdesiatych rokov sa **MacIntyre** prestáva identifikovať s marxizmom“, pričom v súčasnosti sa táto tendencia zvykne označovať buď ako anomália jeho intelektuálneho vývoja, resp. ako vybočenie vedúce do slepej uličky (s. 77).

Rovnako rozsiahly priestor ako odmietanie kapitalizmu zaberá v **MacIntyre**ovom myslení aj kritika liberalizmu. On sám sa v istom rozhovore otvorene vyznáva zo svojho odporu voči tejto politickej ideológii: „*Moja kritika liberalizmu je jednou z mála vecí, ktoré sa nikdy nezmenili v mojom celkovom pohľade počas celého môjho života. Hneď ako som porozumel liberalizmu, nechcel som s ním mať nič spoločné – a to bolo, keď som mal šesťnásť rokov*“ (s. 60, pozn. č. 1). Liberalizmus je, ako píše **M. Kuna**, typický svojou neuskutočniteľnosťou, neférovosťou svojej povahy, ako aj fiktívnosťou ideálu neutrality, ktorý tak neúprosne vyznáva (s. 62). Je to práve jeho zdanlivá neutralita, ktorá je vo svojej podstate falošná: „...nie je pravdou, že liberalizmus nemá (resp. nefavorizuje) nijakú špecifickú koncepciu dobrého života. Ide o to, že na jednej strane sa každé odvolanie k dobru vníma ako porušenie stanoveného rámca verejnej rozpravy a na druhej strane je liberálna koncepcia dobra neospravedliteľne zvýhodňovaná. **MacIntyre** nazýva toto vylúčenie koncepcií dobra z verejnej diskusie liberálnej politiky privatizáciou dobra“ (s. 71). Liberalizmus si dobro nielen privatizuje, ale dokonca ho vnucuje prostredníctvom „liberálnych (individualistických) „pravidiel hry“ v politike“ (s. 62). Pre **A. MacIntyre**a jednoducho liberalizmus nie je adekvátnou odpoveďou na súčasnú hodnotovú fragmentáciu, resp. zmätok nachádzajúci sa v dnešnej morálnej teórii a praxi (s. 76). „*Liberalizmus, pôvodne prominentný kritik tradície, sa postupne transformoval na jednu z tradícií racionálneho a morálneho skúmania. Táto tradícia [...] neponúka... nijakú autentickú koncepciu spoločného dobra, ktorá je podmienkou skutočnej politickej*

pospolitosti a politickej legitimacy“ (s. 76).

Ako už bolo naznačené, liberalizmu je podľa **MacIntyre** veľmi blízky individualizmus a s ním súvisiaci relativizmus. Dokonca by sme mohli hovoriť o ich vzájomnom prepájaní sa. Z tohto dôvodu nie je prekvapivé jeho poukazovanie na fakt, že dnešnému diskurzu o morálke dominuje tzv. emotivizmus, teda vyjadrovanie subjektívnych preferencií a pocitov, prostredníctvom ktorých sa navzájom ovplyvňujeme (manipulujeme). Emotivizmus „*popiera akúkoľvek možnosť racionálneho zdôvodnenia objektívnej morálky a je výrazom úpadkového morálneho vývoja našej kultúry*“ (s. 44 - 45). Nie je ničím iným, ako novou podobou toho, čím už raz ľudstvo prešlo – skrachovaným osvietenským projektom zdôvodnenia morálky. Ten bol v minulosti reprezentovaný dvoma „fikciami“: túžbou u utilitaristov a striktnou racionalitou v prípade **Kanta**. Hodnotové dedičstvo oboch týchto plánov dnes vyúsťuje do modernej kultúry, „*v ktorej akoby nebolo možné dospieť k racionálnej morálnej zhode a v pozadí ktorej je emotivistický subjekt...*“ (s. 49). Subjekt, čiže individuum a z neho prameniaca individuálna morálka – morálny relativizmus.

Aj keď **M. Kuna** interpretuje **MacIntyreove** kritické názory veľmi sugestívne, zároveň upozorňuje, že **Alasdair MacIntyre** je predovšetkým „*konštruktívnym mysliteľom*“ (s. 179). Bolo by preto chybou považovať ho za zakomplexovaného nespokojenca. **MacIntyre** totiž konštruuje teóriu, ktorej ciele „*boli a sú praktické: Chce formulovať a obhájiť podobu morálnej a politickej praxe adekvátnu ľudskej prirodzenosti, ktorá bude súčasne alternatívou moderného liberálneho politického a kapitalistického ekonomického usporiadania. [...] Vyzýva na zápas s dominantným politickým a ekonomickým usporiadaním*“ (s. 100). Súhrnne možno identifikovať približne 3 celky, na ktorých je **MacIntyreov** projekt založený: zdôrazňovanie praxe, tradície a tiež úlohy lokálnych (miestnych) spoločností. Prax chápe vo veľmi špecifickom, úzko definovanom zmysle. Je formou komplikovanej spoločenskej činnosti, s ktorou sú spojené inherentné a externé dobré, ktoré autor ďalej objasňuje (kap. 8.1). Do kontrastu s už spomínaným morálnym relativizmom kladie tradíciu, resp. tradície (hoci nie v klasickom konzervatívnom zmysle). Zároveň tvrdí, že „*existuje nejaké metafyzické dobro, ktoré je normatívne pre všetky tradície*“ (s. 161). Toto dobro však zároveň „*môže byť a vskutku je spoznávané len a prostredníctvom nejakej konkrétnej, partikulárnej tradície*“ (s. 161). Napokon sú to mieste spoločensvá. Miestne preto, lebo štát v modernom poňatí nedokáže splniť **MacIntyreom** nastavené kritériá racionálnej politiky (s.

222).

A toto je zároveň aj najcitlivejší bod celej teoretickej koncepcie, ktorého si je vedomý aj sám autor knihy. Na jednej strane je to neúprosná kritika dvojtvárnosti štátu, ktorý sa prezentuje ako neutrálny „*inštitucionalizovaný súbor nástrojov umožňujúci jednotlivcom dosahovať vlastné ciele*“ (s. 78) a súčasne ako objekt požadujúci od občanov takmer posvätnú úctu a ochotu vzdať sa v prospech neho i vlastného života (s. 79). Na druhej strane ide o zrejmú neuskutočniteľnosť projektu životaschopných, od štátu nezávislých, konfinovaných lokálnych komunít, ktoré navyše musia čeliť externým a interným výzvam. Interným, pokiaľ ide o kvalitu ich vnútorného politického života a s ním spojené riziko existencie dlhodobých konfliktov prameniacych z rozmanitosti ich vlastných členov. Externým vo sfére začlenenia lokálnych komunít do rámca moderného štátu a ich neodstrániteľného prepojenia so štátnou (resp. globálnou) ekonomickou realitou. **MacIntyreova** pozícia sa javí ako nekonzistentná z dôvodu, že napriek odmietaniu moderného štátu a vyzdvihovaniu miestnych spoločenstiev neodvrhuje štát úplne. Dokonca priznáva jeho nezastupiteľnú úlohu pre fungovanie tohto typu komunít zdôrazňujúc potrebu istého typu podpory zo strany štátu (kap. 8.5).

Skutočnou vlastnou oblasťou pôsobnosti britsko-amerického filozofa nie je ani tak akademická pôda, ako skôr politická sféra života. A to aj napriek tomu, že medzi jeho osobnostné charakteristiky politický aktivizmus nepatrí. Ide o politickú sféru v celkom osobitnom zmysle slova. **MacIntyre** píše o politickej filozofii. Tá sa pri pohľade zvonku neraz javí ako nezmyselné, od reality odtrhnuté teoretizovanie. Podľa neho však „*má byť politickou činnosťou, nemá byť izolovaná od politiky ani irelevantná, pokiaľ ide o jej fungovanie*“ (s. 106). „*Filozof nemá svoje skúmania uskutočňovať v izolácii od reálií, z ktorých tieto povstávajú a dostávajú svoj zmysel*“ (s. 107). Práve preto vyzýva k vytvoreniu takej spoločnosti, v ktorej by „*teoretická činnosť filozofov mohla napomáhať pri riešení diskusií a sporov bežnej politiky*“ (s. 106). Tej politiky, ktorá často navonok pôsobí ako aréna dominancie iracionálneho, v ktorej „*zdanie racionality a argumentácie je len viac či menej účinným rúškom, zastierajúcim jej pravú – znetvorenú tvár*“ (s. 179).

Z doteraz spomínaných skutočností sa môže zdať, že **MacIntyreov** projekt – akoby navzdory vyššie uvádzaným apelom k istému druhu čínorodosti politických filozofov – konverguje skôr k utopickosti, než k praktickej realizovateľnosti. S tým ale **M. Kuna** nesúhlasí. Domnieva sa, že projekt ako taký je a) želaný, b) uskutočniteľný, c) neutopický a d) presvedčivý (s. 223-

227), pričom pravdivosť posledného názoru podmieňuje splnením dvoch podmienok. Tou prvou je otvorenie projektu možnostiam, ktoré ponúka reforma a kultivácia politiky moderného štátu a trhovej ekonomiky. Zjednodušená podoba druhej predstavuje priznanie si, že malé lokálne spoločnosti, tak intenzívne **MacIntyreom** presadzované, majú inherentne zraniteľnú politickú racionalitu a hospodársku efektivitu (s. 227). Pripúšťa tak nevyhnutnosť štátnej supremácie nad týmito spoločnosťami. „Splnenie týchto podmienok totiž minimalizuje hrozbu, že potenciál **MacIntyrovho** projektu ostane nevyužitý, resp. že bude použitý v rozpore s **MacIntyrovým** zámerom...“ (s. 227). Čitateľ, konfrontujúc originál spomínaného **MacIntyreovho** „zámeru“ s **Kunovými** návrhmi na jeho modifikáciu, sa nemôže ubrániť dojmu, že v skutočnosti ide o isté upustenie od pôvodných ideí, z ktorých – zohľadniac dve vyššie uvádzané podmienky – ostáva napokon len veľmi široký rámec, naplnenie ktorého je ľubovoľné a závisiace od vôle a nápaditosti jeho realizátora. Autor tak paradoxne opúšťa originalitu **MacIntyreovho** myslenia a sám si uvedomuje vážne limity zabraňujúce reálnej percepcii macintyreovských kreácií v politickej praxi.

I keď **Marian Kuna** predstavuje **MacIntyreovo** dielo naozaj dôsledne a erudovane, pričom, ako sme už spomenuli, nezatajuje ani jeho sporné oblasti, obhajoba niektorých kritických momentov sa môže javiť ako pomerne nepresvedčivá. Azda aj preto, že autor neraz až príliš ustupuje do úzadia a akoby úmyselne potláča svoj tvorivý vklad k riešenej problematike. Možno nechceme sa tak stáva viac pokorným sprievodcom, než kritickým hodnotiteľom a rozvíjateľom **MacIntyreovej** koncepcie. Vyššia miera polemickosti a pridanie väčšieho množstva vlastných (hoci aj subjektívnych) stanovísk by dielu istotne neuškodila. Naopak, ešte viac by podnietila čitateľa zamyslieť sa nad citlivo a kriticky priblíženou znepokojivou realitou dneška, ako aj nad často odvážnymi a naoko utopickými návrhmi **Alasdaira MacIntyry**.